TEHNOLOGIA: UN CONTRATIMP LA TIMPUL UMAN

Autor: Diana-Elena Moldoveanu | 4 noiembrie 2021

De două săptămâni îmi verific contul de Facebook doar o dată pe zi, și chiar și atunci nu zăbovesc mai mult de 5 minute. Probabil că afirmația mea pare în primul rând nerealistă, iar mai apoi inspirând aroganța omului care vrea să se distingă neapărat de restul lumii. Deși recunosc că sunt fericită că am reușit să mă desprind din cercul vicios al Facebookului (deschid aplicația – dau *scroll* la nesfârșit – închid aplicația – văd senzorul de notificare pe telefon – deschid aplicația după nici 10 minute și așa mai departe), miza articolului meu nu este să stârnesc admirația nimănui, ci să ofer o reflecție sinceră asupra modului în care tehnologia, și în special utilizarea rețelelor de socializare, influențează în mod profund ceea ce suntem noi, oamenii, în viața de zi cu zi – dacă mai rămâne ceva din noi la finalul zilei, după ce petrecem un timp semnificativ pe aceste rețele, intrând în modul zombie.

Îmi propun încă de la început să adopt o poziție moderată în privința tehnologiei și a modului în care aceasta este utilizată. În acest sens, nu sper la restaurarea unei viziuni romantice din *illo tempore* a unei epoci în care tehnologia nu a existat și în care omul își ducea existența doar în mediul apropiat lui, fără a cunoaște alte orizonturi. În mod evident, nu cred că acest lucru este de dorit, idealizarea trecutului nefiind decât o soluție simplistă și naivă la problemele pe care le întâmpinăm în zilele noastre. Tehnologia, cel puțin de la revoluția neolitică încoace, este o parte integrantă a realității, iar acesta este un fapt obiectiv. Diferența dintre epocile trecute și epoca noastră este una de ordin calitativ, în măsura în care, deși tehnologia există de mult timp, ea a fost utilizată în diferite grade de intensitate, fapt care a determinat impactul mai mult sau mai puțin puternic pe care l-a avut asupra umanității.

Nu poate fi negat faptul că, odată cu apariția lui *homo faber*, cel care și-a transformat mediul încojurător într-un „acasă” prin capacitatea sa creativă și stăpânirea resurselor naturale, a apărut totodată și un progres civilizațional care s-a caracterizat nu numai

prin îmbunătățirea condițiilor de trai, ci și prin abilitatea omului de a se desprinde de existența particulară spre descoperirea universalului. Ceea ce vreau să spun mai exact este că, odată cu progresul tehnologic, s-a realizat o anumită inserție a omului în lume care i-a permis acestuia să treacă de la existența material-mundană la existența transcendent-eternă. În acest sens, omul a început să se preocupe de spiritual și de frumos prin diferite forme de artă, spre exemplu, prin exprimarea concepțiilor despre lume specifice fiecărei epoci în manifestări tehnologice (prin tehnologie înțelegem aici ansamblul a tot ceea ce este produs de capacitatea creatoare a omului). Astfel, toată civilizația s-a bazat nu numai pe o evoluție metafizică a ideilor, ci și pe o transpunere fizică a acestora prin rafinarea proceselor tehnologice. În acest sens, tehnologia a avut o contribuție esențială în realizarea multor capodopere precum *Capela Sixtină* sau *Pieta* și a multor catedrale în stil clasic sau gotic.

Totuși, dacă tehnologia a jucat un rol major în conceperea unor lucruri atât de valoroase pentru spiritul uman, acest lucru nu s-a întâmplat decât în măsura în care omul a rămas stăpânul ei și a utilizat-o folosindu-și talentul, rațiunea și perspicacitatea. Aruncând o privire la civilizația care ne înconjoară, în zilele noastre nu mai zărim nimic din grația unor picturi de Rafael sau din gloria unor tablouri de Delacroix. Suntem asaltați din toate părțile de zgârie-nori, de funcționalismul arhitecturii moderne și atmosfera anostă și monotonă a clădirilor de birouri, iar singurul lucru inovator pe care îl mai putem produce este o nouă aplicație pentru a comanda mâncare online. Probabil că în epoca noastră nu mai este vorba de un progres, ci doar despre o progresie, acest lucru însemnând doar o schimbare cantitativă a lumii, dar lipsită de un salt calitativ. Aceste lucruri arată că tehnologia în sine nu poate fi definită ca bună sau rea (categorii morale care nu pot fi aplicate, în fond, decât ființelor conștiente), ci că modul în care aceasta este utilizată depinde în mod fundamental de scopul pe care omul i-l atribuie.

Astfel, în ziua de astăzi, o problemă mai semnificativă decât avansul nestăpânit al tehnologiei care abundă din toate părțile este incapacitatea omului de a o controla. Dacă odinioară acesta era stăpân pe tehnologie și pe tot ceea ce aceasta putea să producă, în era contemporană pare că tehnologia definește condițiile existenței umane. În fond, aceasta pare să fi devenit o conștiință exterioară a omului, detașată și autonomă, în timp ce omul a devenit el însuși un instrument pentru perpetuarea existenței tehnologiei.

Cred că modul în care s-a ajuns în această situație constituie o problemă interesantă care se explică prin analizarea scopului inițial care i-a fost atribuit tehnologiei. Prin dezvoltarea tehnologiei, omul a urmărit atât simplificarea, cât și eficientizarea activităților sale, fapt ce i-a permis să se dedice activităților spirituale despre care am vorbit mai înainte. Totuși, dacă eficiența și comoditatea devin valorile supreme ale vieții umane, atunci ne confruntăm cu o situație în care existența umană nu va mai avea niciun sens, iar omul însuși nu va mai reprezenta decât un mijloc pentru realizarea acestora. În termenii utilizați de profesorul Joshua Mitchell, putem spune că, la bază,

tehnologia a fost menită să reprezinte un *supliment* pentru existența umană și nu un *substitut* total pentru munca pe care omul trebuie să o întreprindă sau pentru relațiile umane pe care trebuie să le cultive. [1]

Această dialectică *supliment-substitut* pare să stea la baza multor probleme cu care ne confruntăm, creând un cerc vicios greu – dar nu imposibil – de străpuns. Să luăm exemplul utilizării Facebookului drept mijloc de comunicare cu prietenii sau cunoștințele noastre. La o primă vedere, rolul său este doar de a ne ajuta să rămânem în contact cu persoane cu care, în alte circumstanțe, ne-ar fi fost imposibil sau foarte greu să ținem legătura. Acum suntem însă doar la un mesaj distanță de prietenul nostru din Thailanda. Avem impresia unei comunicări reale, prin care se transmit sentimente și trăiri, la fel cum se întâmplă într-o discuție față în față, exceptând faptul că există o diferență de fus orar de 6 ore și că mesajul trimis acum un sfert de oră nu va mai avea vreo relevanță în momentul în care este citit. Ne trezim astfel dezamăgiți și izolați în bula noastră de confort care are pretenția universalității. Credem că prin utilizarea rețelelor de socializare trăim și împărțim o lume comună – până la urmă pot afla ce se întâmplă la capătul celălalt al lumii în mai puțin de 30 de secunde –, însă nu facem decât să ne amăgim într-o existență virtuală. Devenim astfel mândri de noi și de cât de „universali” putem fi, uitând de faptul că universalul se poate realiza doar prin intermediul existenței particularului, adică prin viața cotidiană în mediul care ne înconjoară.

De aceea, orice tip de încercare de a trăi într-un spațiu virtual, care substituie realul imaginarului, va eșua, iar noi ne vom trezi de fiecare dată și mai singuri, și mai deconectați, și mai izolați unii de ceilalți, căci lumea comună nu este o himeră ce survolează necontenit cerul de deasupra noastră, ci se construiește printr-un efort continuu în instanțele care ne înconjoară *hic et nunc*. Lumea comună se găsește, de fapt, în comunitatea cu care interacționăm zi de zi, în magazinul de la care cumpărăm pâine, în autobuzul pe care îl luăm pentru a ajunge la facultate sau la serviciu și în căminul la care ne întoarcem obosiți după o zi de muncă. Dacă vrem să ne amăgim cu iluzia relațiilor de pe Facebook, căutând orbește ceea ce se află chiar în fața ochilor noștri, atunci existența acestei lumi va deveni imposibilă.

Firește că avem nevoie de răbdare, devotament, perseverență și control de sine pentru a reuși să rămânem ancorați într-o existență autentică, permanent conectată la ceea ce ne înconjoară, motiv pentru care voi zăbovi încă un paragraf asupra ideii de răbdare. Cred cu tărie că răbdarea și Facebookul sunt noțiuni antinomice, deoarece răbdarea presupune o anumită lentoare a activității, o derulare în tihnă a ceea ce facem în momentul respectiv, în timp ce Facebookul se caracterizează în special prin rapiditate: viteza instantanee a trimiterii unui mesaj, a vizionării unui videoclip de 15 secunde sau pur și simplu a unui *scroll* inconștient. Cred că ne putem gândi cu toții la nenumărate momente când nu avem răbdare să citim un articol, chiar dacă acesta pare interesant, ci

doar aruncăm un ochi în viteză pentru a prinde ideea principală. Deși faptul că nu avem răbdare să mai citim ceva cu atenție este o problemă destul de gravă, în cele din urmă, problema majoră devine faptul că nu mai avem răbdare cu noi înșine și cu ceilalți. Comunicarea pe Facebook, de cele mai multe ori însoțită de emoticoane (care devin substitutul cuvintelor ca atare), ne-a mutilat abilitatea de a avea răbdare să explicăm *celuilalt* ceea ce se întâmplă, de fapt, în mintea noastră, cum ne simțim și ce ne dorim, deoarece avem impresia că totul este de la sine înțeles. Am ajuns să atribuim unui simbol rolul de a explica ceea ce vrem să transmitem, înlocuind astfel capacitatea de a raționa logic și coerent. Evident, este mult mai ușor așa (și putem spune că mereu am așteptat asta de la tehnologie), însă acest lucru se dovedește în cele din urmă nociv pentru stabilirea și menținerea relațiilor umane.

În cele din urmă nu mai avem răbdare cu ceilalți, deoarece nu mai avem răbdare cu noi înșine. Gratificarea instantanee pe care ne-o oferă rețelele de socializare ne inhibă capacitatea de a mai avea răbdare. Vrem ca eforturile noastre să fie apreciate și recunoscute în mod instantaneu, fapt care ascunde, de fapt, procesul și munca ce se află în spatele rezultatului. Nu mai avem răbdare pentru că ne dorim să culegem roadele a tot ceea ce facem *acum*, însă uităm că pentru a face acest lucru este nevoie de timp și de depunerea unui efort susținut. Însă atunci când ne petrecem mai tot timpul pe Facebook, nu mai dispunem de acest timp despre care vorbesc, trezindu-ne într-un imbalans puternic care ne produce o profundă frustrare și dezamăgire față de noi înșine și tot ceea ce am putea fi.

Cred că soluția se află la nivelul acțiunii și conștientizării individuale. Nu are rost să-l învinovățim pe Zuckerberg pentru că a creat Facebookul, ci trebuie mai degrabă să privim către capacitatea noastră de autocontrol și de gestionare a unor astfel de rețele. Trebuie să ne asumăm responsabilitatea pentru modul în care le folosim, conștient sau inconștient, și, în primul rând, trebuie să fim sinceri cu noi înșine în ceea ce privește utilizarea acestora. Concluzia nu este că tehnologia trebuie repudiată sau demonizată, oamenii fiind niște victime lipsite de ajutor în calea efectelor sale. Dimpotrivă, trebuie să ne asumăm rolul decisiv pe care îl avem în gestionarea sa și să ne revendicăm ipostaza de agenți care se folosesc de anumite instrumente. Nu vrem ca tehnologia să devină un simplu mijloc de divertisment pascalian, un mijloc care ne distrage atenția de la singura certitudine a vieții, moartea.

În calitate de ființe umane, nu suntem interesați doar de simpla trecere a timpului, ci este un dat ontologic faptul că pentru fiecare dintre noi este important și modul în care ne petrecem acest timp. Așadar, mai mult decât ne interesează moartea, ne interesează viața, iar aceasta se construiește din momente care ne umplu fiecare clipă, oră și zi. Dacă acceptăm ideea lui Aristotel care susținea că scopul omului este să atingă *eudaimonia* (o viață împlinită), atunci trebuie să acceptăm și că acest lucru se realizează prin acțiuni conștiente, care dovedesc o valorificare a timpului de care dispunem. În

final, cred că ce cel mai bun sfat pentru conștientizarea cantității infime de timp pe care o avem de petrecut pe pământ se regăsește în titlul unui volum de dialoguri aparținând filosofului stoic Seneca, ce ne amintește de scurtimea vieții printr-o frază absolut emblematică: *Alt timp nu am…* .

Imagine: Pixabay

NOTE

1. Vezi Joshua Mitchell, „Introducere” la *American Awakening : Identity Politics and Other Afflictions of Our Time*, New York: Encounter Books, 2020. ↑